

LIUBA AGAPI
 Institutul de Filologie
 (Chișinău)

**VALENȚELE EMOȚIONALE ALE INVOCĂȚIEI
 (în baza dramaturgiei lui Ion Druță)**

Termenul de invocație (din lat. *invocatio* „chemare”, „rugă”), ca figură de stil, apare încă în retorica antică avînd sensul de „rugăciune, rugămintă adresată unei muze, unei divinități, pentru a-i cere inspirație” [1, p. 217],* dar și cu scopul de a formula un îndemn [2, p. 120]. Unii cercetători o consideră o variantă mai tradițională a apostrofei (întreruperea neașteptată a discursului prin invocarea unei persoane absente). [3, p. 167], deși, conform *Dicționarului de științe ale limbii*, se recunoaște că o diferență dintre anumite realizări ale apostrofei, exclamației și invocației este greu de făcut [4, p. 95].

Opiniile cercetătorilor converg însă atunci cînd invocației i se atribuie calitatea de a fi un procedeu stilistic puternic motivat afectiv, centrat pe emițătorul mesajului, marcînd momentul declanșării emoțiilor ajunse la valențe explozive [5, p. 48]. Dovadă sunt reflectările stilistice ale invocației și varietățile pe care le-a obținut în operele artistice de-a lungul timpului, în toate literaturile lumii, iar în literatura noastră – în epica și lirica populară, mai ales. În cea din urmă, observă T. Cantemir în studiul *Invocația în poezia populară*, frecvente sunt invocațiile de cuprins animalier, vegetal, astral, geografic și afectiv [5, p. 48].

Construcțiile în care se află o invocație retorică se realizează sub aspect morfologic prin substantive la vocativ, iar verbele propozițiilor respective sunt fie la modul imperativ, fie la indicativ.

Se mai cere de precizat că această figură reprezintă unul dintre cele mai caracteristice elemente ale oralității [3, p. 168]. În vorbirea cotidiană se apelează frecvent, mai ales, la invocația divinității (într-o adresare mai mult formală, după cum precizează Gh. Dragomirescu, pentru a exprima diverse stări sufletești sau pentru a implora un ajutor) [1, p. 207]. Posibilitățile de a exterioriza verbal acest tip de invocație sunt multiple: *Doamne!*, *Slava Domnului!*, *Doamne sfinte!*, *Dumnezeule!*, *Ferească Dumnezeu!* etc.

Elocvență pentru exemplificarea acestui tip de invocație și a valențelor ei emoționale este dramaturgia lui Ion Druță, la care am apelat din următoarele rațiuni: stilul scriitorului este marcat puternic de oralitate, majoritatea personajelor sunt exponenții unor oameni plini de credință în Dumnezeu, sunt personaje care trăiesc o gamă variată de emoții puternice, iar dramaturgia în sine permite observarea exteriorizării directe a acestor emoții, întrucît modul preponderent de exprimare este dialogul.

Una dintre cele mai frecvent întîlnite forme ale invocării divinității în opera druțiană (dar și în vorbirea cotidiană) este **Doamne!** Aceasta exteriorizează starea psihică și necesitatea unei imediate despovărări sufletești. De aceea o atestăm în propoziții mai ales în poziție inițială. În opinia lui T. Cantemir invocațiile inițiale sunt cele care „marchează un vădit caracter de urgență care nu suportă amînarea comunicării” [5 p. 9] spre deosebire

* Exemplele au fost selectate din *Volumul de opere dramatice ale lui Ion Druță*, Chișinău, Hyperion, 1990.

de cele mediane, de exemplu, „în care accentul trece la verbul care exprimă sentimentele preocupat mai mult de conținutul sufletesc pe care vrea să-l comunice decât pe divinitate”, în afară de acestea există și invocații finale.

Forma invocației **Doamne!** poate exterioriza emoții variate, chiar contrare. Uneori, în funcție de contextul în care apare, poate reprezenta și un amalgam de emoții ce-l stăpînesc concomitent pe vorbitor (personaj) în momentul dat.

În replica Vasiluței din *Casa mare*:

„Vasiluța (tresare): **Doamne**, cum intri mata, tată, pe nesimțite, că niciodată nu te aud! De câte ori vii, de atâtea ori mă sperii” sesizăm surprindere, speriere și mirare în același timp.

În următorul dialog aceeași invocație, în poziție inițială, exprimă o altă varietate a mirării – consternarea, ce semnifică, conform dicționarului, uimire amestecată cu mîhnire și indignare, cu o nuanță ironică în acest caz:

„Sofica: Nășică, mata ai să mă bocești cînd a fi să mă ducă la groapă?”

Vasiluța: **Doamne**, Sofică, mai întrebii? A clocoti satul de bocetul meu, că nu de alta, dar ai crescut la casa asta și mi-ai fost ca un copil al meu.”

Nuanța ironică este și mai evidentă în următorul exemplu, unde invocația este însoțită și de o interjecție sugestivă:

„Sofica: Umblă pe la altele, nășică...”

Vasiluța: Elei, **Doamne**, și pentru atîta lucru să se prăpădească o copilă tinerică ca o floare!”

În replica Dochitei din *Păsările tinereții noastre* descoperim alte posibilități de exprimare ale aceleiași forme ale invocației – îngrijorare, frică:

„Dochița: **Doamne**, farmazonii ceia ai mei, îs aproape de sat. Mă duc să-i ajung din urmă, să nu deie vreo javră peste dînșii și să-i sperie”.

„Maria: **Of, Doamne**, și aparatul cela de radio tocmai amu i-a venit să amuțească. Se poate întîmpla ca tata tocmai de dragul lui aduce musafiri, și dacă-l găsește mut, ne spînzură” (*Frumos și sfînt*).

Alteori, **Doamne** surprinde o încărcătură sufletească intensă cu conotații pozitive atunci cînd se referă la o afecțiune, un dor mare față de cineva, și negative atunci cînd exteriorizează durerea, suferința sufletească. Efectul este sporit cînd invocația e anticipată și de interjecției. Urmărim în acest sens exemplele:

„Jannette: **Doamne**, de atîta amar de vreme nu te-am mai văzut” (drama *Horia*).

„Veta: **O, Doamne**, de atîta amar de vreme nu am mai stat cu copilașii mei grămăjoară...” (*Doina*).

„Maria: **Of, Doamne**, de ne-ar da măcar voie să-l aducem acasă, să-l îngropăm omenește la țintirimul satului...” (*Frumos și sfînt*).

Alte valențe emoționale le condensează invocația în poziție finală în următorul exemplu:

„Păvălache: Sofica s-a uitat la mine! Și ce ochi mai are copila asta, **Doamne! Doamne!**” (*Casa mare*).

În replica de mai sus personajul își exprimă fascinarea, încîntarea, iar nota superlativă a emoției sale este susținută și de repetarea invocației.

Invocația lui Dumnezeu poate apărea și în sintagma **Slava Domnului!** care exprimă o stare de ușurare sufletească, de bucurie:

„Tudosică: Atunci hai să chefuim, că, iaca, sîntem tineri, sănătoși, **Slava Domnului!**” (*Casa mare*).

Dacă în exemplele urmărite anterior, invocația divinității este mai mult formală, fără a pune accentul propriu-zis pe referent, atunci în următorul exemplu adresarea anume către Dumnezeu este evidentă și denotă o mare depresiune sufletească:

„Tudor: N-am avut, iaca, noroc să mă bucur de Mihai! M-o pedepsit **Cel de Sus**. (Urlă:) De ce, **Doamne**, m-ai lovit atât de crunt!” (*Doina*).

Invocația capătă un plus de semnificație și atunci când adresarea **Doamne** este însoțită de calificativul **Sfinte**:

„Gafița: **Doamne Sfinte**, tu strigi la mamă-ta, care te-a purtat în brațe? De dragul muierii iestea să strigi la mine? Ia să mă duc după tat-tu, să vorbească el cu tine” (*Casa mare*).

După cum se poate observa din exemplu, datorită invocației ne dăm seama de cota maximă la care a ajuns stupefacția, furia, indignarea ce cuprind personajul în momentul dat.

O altă formă a invocației divinității este varianta cu vocativul **Dumnezeule!** Aceasta pare „a izbucni” din sufletul unui om stăpînit de emoții foarte puternice și reușește să exprime mai nuanțat respectiva stare sufletească.

În textul dramatic drușian atestăm următoarele emoții exprimate cu ajutorul invocației sus-numite:

- Mirare profundă amestecată cu indignare

„Pavel Rusu: O, **Sfinte Dumnezeule**, necunoscute sînt căile tale, de unde ai scos mata că șintem sfădiți?!” (*Păsările tinereții noastre*).

- Încîntare, farmec –

„Pavel Rusu: **Dumnezeule**, ce vorbă frumoasă! Să ne trăiască păsările tinereții !” (*Păsările tinereții noastre*).

- Admirație, uimire –

„Jannette: **Sfinte Dumnezeule**, dar cum te-ai cățarat, din ce-ai tras, că clopotul cela, nici frînghie, nimic.

- Horia: Omul cînd vrea găsește.

Jannette: A fost ceva nemaipomenit!” (*Horia*).

- Dispreț, indignare, groază –

„Gruia: Ce canalii, **Dumnezeule**, ce canalii!” (*Frumos și sfînt*).

- Surprindere –

„Doina: Bună ziua. Ce mai faceți?

Maria (îngrozită): **Dumnezeule**, musafirii iștia chiar că pică din cer!” (*Doina*).

Nuanțe peiorative obține invocația în sintagma Ferească Dumnezeu!:

„Ionel: **Să ne ferească Dumnezeu** de mintea manualelor moldovenești! Pe noi și pe copiii noștri” (*Doina*).

Alteori, pentru dezvăluirea adîncurilor sufletești vorbitorul apelează și la invocarea altor figuri sfinte (Maica Domnului!; Isuse!):

„Agafia: Nici pic de rușine, **Maica Domnului**, nici pic de rușine!” (*Horia*).

Exemplele analizate permit punctarea cîtorva concluzii privind valențele emoționale ale invocației divinității:

1. Aceeași formulă de invocare a divinității poate fi exponenta exprimării unei game largi de emoții, chiar contrare, în funcție de contextul de comunicare în care apare;

2. În majoritatea cazurilor substantivele în vocativ cu referire la forța divină se „golesc” de semnificația denotativă și se „încarcă” de conotațiile emoțiilor pozitive sau negative;

3. Invocațiile apar de cele mai multe ori spontan, involuntar, fără ca vorbitorul să se concentreze în mod special pe acestea, dar nu sînt tocmai redundante, ele reprezentînd o posibilitate de eliberare și exprimare a emoției sau de susținere și nuanțare a lor;

4. Din punct de vedere stilistic, datorită invocației, replica obține spor de naturalețe, expresivitate, intensitate, credibilitate și elocvență.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Gh. N. Dragomirescu, *Mică enciclopedie a figurilor de stil*, Chișinău, Știința, 1993.
2. D. Butiurcă, *Text și expresivitate poetică*, Universitas, Iași, 2003.
3. L. Galdi, *Introducere în stilistica literară a limbii române*, Editura Minerva, București, 1976.
4. A. Bidu-Vrânceanu, etc., *Dicționar de științe ale limbii*, Nemira, București, 2005.
5. T. Cantemir, *Invocația în poezia populară*, București, 1980.